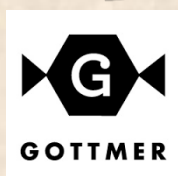

LESINSTRUCTIE

Kidsweek in de Klas heeft in samenwerking met Gottmer lesmateriaal ontwikkeld bij het boek ***Toen het oorlog was 1914-1918***, geschreven door Marrit Boogaars, Annemiek de Groot, Roos Jans, Juul Lelieveld en Liesbeth Rosendaal, met illustraties van Irene Goede.

Aan de hand van dit lespakket werkt u aan doelen voor begrijpend lezen en wereldoriëntatie. Het is geschikt voor kinderen in groep 5 t/m 8. Veel leerplezier!

Kerdoelen

Kerdoel 4

De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.

Kerdoel 6

De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen.

Kerdoel 10

De leerlingen leren bij de doelen onder 'mondeling taalonderwijs' en 'schriftelijk taalonderwijs' strategieën te herkennen, te verwoorden, te gebruiken en te beoordelen.

Kerdoel 52

De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer. De vensters van de canon van Nederland dienen als uitgangspunt ter illustratie van de tijdvakken.

Tussendoelen

- De leerlingen lezen informatieve teksten in boeken en halen hier informatie uit.
- De leerlingen plannen, sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag.
- De leerlingen stellen zichzelf vragen en beantwoorden deze tijdens het lezen.
- De leerlingen leren over de Eerste Wereldoorlog als totale oorlog en weten dat Nederland neutraal bleef.

Lesdoelen

Aan het eind van de les weten de leerlingen door het lezen van het hoofdstuk *Het leven van soldaten* uit het boek *Toen het oorlog was* hoe het leven van soldaten er tijdens de Eerste Wereldoorlog uit kon zien. Het maken van aantekeningen tijdens het lezen helpt hen hierbij.

Digibordles openen

Open de digibordles door een keer in het midden op de les te klikken. Vervolgens opent zich aan de rechterkant een scherm. Klik op **Geef les** en loop stap voor stap door de les met de leerlingen. Laat de leerlingen interactief meedoen middels een wisbordje/kladblaadje of laat **de leerlingen meedoen met hun eigen device**. Dit doet u als volgt:

1. Vink links onderaan uw scherm *Devices in de klas* aan.
2. Klik op *Deel scherm* om het scherm op het digibord te delen met uw leerlingen.
3. Uw leerlingen gaan naar **www.lessonup.app** en voeren hun naam in. Daarna voeren zij de toegangscode in die links onderaan uw scherm staat.
4. U ziet links onderaan uw scherm hoeveel leerlingen er meedoen.
5. Uw leerlingen kunnen op hun eigen device antwoord geven op de vragen. U ziet hoeveel leerlingen de vragen juist beantwoord hebben. Uw leerlingen krijgen op hun eigen device directe feedback, zoals 'Yes, goed gedaan!' of 'Helaas ...'. LessonUp toont tussendoor een tussenstand. U kunt zelf bepalen of u deze tussenstand wel of niet wilt laten zien aan de leerlingen. Klik op de eerste slide onderaan op *Leerlingen* en zet het vinkje bij *Toon tussenstand* aan of uit.

Voorkennis activeren

Vraag de leerlingen wat zij al weten over de Eerste Wereldoorlog. Ze maken een woordveld. Vraag de leerlingen vervolgens wat zij zouden willen leren over dit onderwerp. Ze schrijven hun vragen op en plakken ze op een vragenmuur in de klas.

Bespreek de lesdoelen, bekijk het tijdvak waarin de Eerste Wereldoorlog zich afspeelde, bespreek de belangrijke woorden en bekijk de slide 'Hoe het allemaal begon'.

Lesdoelen bepalen & het maken van aantekeningen

Bespreek de lesdoelen met de leerlingen. Vertel dat jullie straks een hoofdstuk uit het boek *Toen het oorlog* was gaan lezen. Het maken van aantekeningen helpt om de tekst nog beter te begrijpen.

Symbol	Wat
?	Vraag (Ik noteer de vraag in de kantlijn)
!	Ik lees nu dit, ik moet denken aan iets wat ik heb meegemaakt, al iets over gelezen of gehoord heb (verbinden)
∞	Ik zie voor me... (visualiseren)
★	Ik lees nu dit, ik denk dat we ... (voorspellen)
A	De schrijver heeft het niet letterlijk opgeschreven, maar ik denk dat ... (afleiden)
VB	De schrijver geeft een voorbeeld.

Begeleide inoefening

Voorlezen (IK)

Lees bladzijde 108 t/m 110 voor. De kinderen kunnen meelezen in hun eigen boek en/of op het bord. Doe hardop denkend voor wat er in uw hoofd gebeurt tijdens het lezen van deze bladzijdes en laat zien hoe u de belangrijkste informatie uit de tekst haalt. Het maken van aantekeningen (volgens de aanpak van close-reading) tijdens het lezen helpt om steeds meer grip te krijgen op de tekst. Laat de leerlingen meeschrijven. Bijvoorbeeld:

- ? > ... *gevaarlijke tijd*. Ik vraag mij af waarom de schrijver dit schrijft. Dit lijkt mij nogal logisch? Zouden ze hier vroeger anders over hebben gedacht? Ik noteer een vraagteken in de kantlijn van de tekst en schrijf mijn vraag erbij. Schrijven jullie mee? (...) U noteert: Waarom schrijft de schrijver dit?
- ? > *Loopgraven*. Ik weet nog niet goed wat dit zijn. Misschien komen we daar zo achter. Anders zoeken we het op.
- ! > *Ongedierte*. Ik weet al dat ze hiermee dieren bedoelen die ongewenst zijn of op de een of andere manier overlast bezorgen, zoals ratten.
- ∞ > *Overal ongedierte ... t/m ... en ziektes*. Ik zie dit voor me. Jullie ook? Het lijkt mij vreselijk om dit te ervaren.
- ? > *Vrijwillig*. Ik vraag mij af waarom soldaten zich vrijwillig hadden opgegeven voor het leger. Misschien omdat ze dachten dat het een leuk avontuur met je vrienden is? Dat denk ik omdat de schrijver dat in de eerste zin schrijft. Ik noteer een vraagteken en schrijf erbij 'Waarom deden ze dit?' Schrijven jullie weer mee? (...)

Pagina 110

- ! / ∞ > *Loopgraaf*. Hier zie ik een afbeelding van een loopgraaf. Ik weet nu hoe het eruitziet. Mijn vraag van net is beantwoord. Ik weet nog niet hoe en waarom het werd gebruikt in de oorlog. Laten we daarvoor het filmpje bekijken.
- ! > *Over de rand*. Dat lijkt mij erg gevaarlijk. Als je in het loopgraaf zit, dan kun je minder goed beschoten worden. Als je staat daarentegen, word je gemakkelijk geraakt!
- A > *Nachtmerrie-uur*. De schrijver heeft het niet letterlijk opgeschreven, maar ik denk dat veel soldaten tijdens dit uur erg bang waren om beschoten te worden. Vandaar de woordkeus 'nachtmerrie-uur'. Misschien heeft de schrijver het tussen haakjes gezet, omdat de soldaten onderling de tijd van 05.00 – 06.00 u zo noemden? Of misschien omdat de soldaten natuurlijk niet echt slapen tijdens dit uur, dus ook geen letterlijke nachtmerrie hadden op dit tijdstip?
- ∞ / ! > *Slecht eten*. Het lijkt mij erg naar, ik zie het voor me dat soldaten langere tijd in een loopgraaf zitten en weinig te eten hebben.
- A > *Moed in te drinken*. De schrijver heeft het niet letterlijk opgeschreven, maar ik denk dat veel soldaten bang waren. Door de alcohol

werden de soldaten misschien minder bang.

- ! > *repareerden ze het snel*. Ik kan mij voorstellen dat als er een gat in een loopgraaf zit, het gevaarlijk is voor de soldaten. Daar kon natuurlijk gemakkelijk doorheen geschoten worden.
- ∞ > *Koude soep die bij de soldaten aankwam*. Een loopgraaf was vast erg groot. De keuken stond vast niet naast een loopgraaf, dat was veel te gevaarlijk!

Bekijk het filmpje en bespreek de quizvraag.

Samen lezen (WIJ)

Laat de leerlingen in tweetallen bladzijde 111 lezen. Zij zorgen ervoor dat ze de pagina goed begrijpen. Het maken van aantekeningen tijdens het lezen helpt hen hierbij. Bespreek de aantekeningen van de leerlingen en vul aan waar nodig. Bijvoorbeeld:

- A > *In het donker ... t/m ... vijand het niet kon zien*. De schrijver heeft het niet letterlijk opgeschreven, maar in het donker val je natuurlijk minder op. Als je gezien werd door de vijand, was de kans groter dat je werd neergeschoten.
- ? > *Niemandsland*. Ik vraag mij af wat dit is. Laten we dat straks opzoeken.
- ∞ > *Gewonden*. Het lijkt mij heel naar om ergens gewond te liggen en te moeten wachten tot iemand je komt helpen.
- ? > *In Nederland en België ... t/m ... gemobiliseerd*. Ik vraag mij af wat de rol van Nederland was tijdens de Eerste Wereldoorlog. Misschien komen we daar zo nog achter.
- ! > *voorbereid*. Ik weet nu dat Nederlandse soldaten de grenzen bewaakten en niet hoefden te vechten.
- ? > *Antwerpen, Luik en Namen*. Ik weet niet precies waar deze steden liggen. Laten we dat straks even opzoeken via Google Maps.

Controle van begrip vragen (CVB-vragen)

Controleer tussendoor in hoeverre de leerlingen de tekst hebben begrepen. Laat hen individueel de CVB-vragen beantwoorden op een wisbordje of laat hen meedoen met hun eigen device.

Controle van begrip vragen (CVB-vragen)

- Waar of niet waar? Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd er veel gevochten vanuit loopgraven. (waar)
- Leg in je eigen woorden uit wat een loopgraaf is.
- Vertel in het kort hoe het leven van een soldaat in een loopgraaf er ongeveer uit kon zien.
- Waarom hadden de soldaten als ze warm eten kregen, meestal afgekoeld eten?
- Waar of niet waar? In de tijd van de Eerste Wereldoorlog hadden de soldaten geen enkel contact met de mensen die thuis achter waren gebleven. (Niet waar, ze konden soms ansichtkaarten en/of brieven naar huis schrijven).
- Waar of niet waar? De meeste aanvallen gebeurden tijdens de Eerste Wereldoorlog tussen 05.00 en 06.00 uur en tussen 18.00 – 19.00 uur. (waar)
- Welke klussen gebeurden meestal in de avond en de nacht? (Bijvoorbeeld: grotere reparaties aan het prikkeldraad en de loopgraven, voorraden ophalen, nieuwe loopgraven graven, niemandsland in om de vijand af te luisteren, te kijken of er gaten in het prikkeldraad zaten en/of gewonden ophalen).

Tweetallen lezen (JULLIE)

Laat de leerlingen in tweetallen bladzijde 112 t/m 117 lezen. Ze maken samen aantekeningen en zorgen er samen voor dat ze de tekst goed begrijpen.

Zelfstandig lezen (IJ)

Laat de leerlingen bladzijde 118 t/m 127 in hun groepje lezen. Zij zorgen ervoor dat ze hun leesbegrip tijdens het lezen monitoren, zodat ze de tekst goed begrijpen. Het maken van aantekeningen helpt hen hierbij. Vraag de leerlingen na het lezen wat zij te weten zijn gekomen over de Eerste Wereldoorlog.

Verwerkingsopdracht

De leerlingen maken in drietallen een lapbook. Dit is een soort kft die opengeklapt kan worden. Hierachter wordt in de vorm van draaischijven, uitvouwboekjes, muizentrappetjes, tabellen en grafieken, etc. informatie gegeven.

Laat een voorbeeld van een lapbook zien en vraag de leerlingen waar een goed lapbook volgens hen aan moet voldoen. Stel samen een aantal succescriteria op. De checklist hieronder kunt u gebruiken ter aanvulling.

CHECKLIST

- ✓ Wij hebben gebruikgemaakt van verschillende creatieve verwerkingsvormen (draaischijf, miniboekje, muizentrappertje, tabellen en grafieken, etc.)
- ✓ Wij hebben de lezer geïnformeerd over het leven van soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het boek *Toen het oorlog was* heeft ons hierbij geholpen.
- ✓ Ons lapbook ziet er verzorgd en netjes uit.

Reflectie & Afsluiting

Draai aan het rad en bespreek de vragen.

- Vertel wat jij hebt geleerd over het leven van soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog.
- Hoe tevreden ben jij op een schaal van 1 – 10 over jullie lapbook?
(1 = helemaal niet tevreden; 10 = heel tevreden).
- Hoe leuk vond jij het op een schaal van 1 – 10 om een lapbook te maken?
(1 = helemaal niet leuk; 10 = heel leuk).
- Hoe vond je de samenwerking gaan?
- Heeft het boek *Toen het oorlog was* jou geholpen bij het maken van het lapbook?
- Welke tip en top kun jij jezelf geven voor jullie lapbook?
- Zou jij meerdere hoofdstukken uit het boek *Toen het oorlog was* willen lezen?

Over het boek

Toen het oorlog was

De Eerste Wereldoorlog is meer dan honderd jaar geleden. Toch zie je nog veel sporen van deze Grote Oorlog. In steden, in dorpen, in het landschap, maar ook in onze geschiedenis. Door de Eerste Wereldoorlog ziet de wereld eruit zoals die nu is.

Misschien weet je er al heel veel van. Of juist helemaal niks. In beide gevallen moet je dit boek lezen. Want je leert wat oorlog echt betekende voor soldaten, maar ook voor gewone mannen, vrouwen en kinderen. Je leest hoe naaktslakken en glimwormen de soldaten hielpen. Waarom regen gevaarlijk was in de loopgraven en waarom de wolf van Roodkapje een Duitse helm droeg.

Dit boek gaat over jarenlang vechten om een paar honderd meter grond, over een vrede die geen vrede was en over wat de Eerste Wereldoorlog met de Tweede te maken heeft. Je kunt erin bladeren en verdwalen, samen of alleen. Na twee wereldoorlogen blijft het belangrijk om de verhalen door te geven. Als je dit boek gelezen hebt, kun jij daarbij helpen.

Het boek is geschreven door Marrit Boogaars, Annemiek de Groot, Roos Jans, Juul Lelieveld en Liesbeth Rosendaal, met illustraties van Irene Goede.

